

mag. Zvezda Koželj, ter merila ICOMOS-a. Naloga vsakega člana DSEK je bila, da predložene sisteme preskusi na izbranih primerih stavbne dediščine na svojem terenu. Na tej osnovi bi izdelali skupna merila in jih naknadno uskladili z drugimi delovnimi skupinami. Žal v letu 2015 naloge nismo uspeli zaključiti in jo zato prenašamo v naslednje leto.

Obravnavali smo še nekaj strokovnih vprašanj oziroma izpostavili problematiko, zaradi katere je predvsem na podeželju oteženo in večkrat celo onemogočeno varovanje nepremične stavbne in naselbinske dediščine. Naša služba, na primer, nima vzpostavljenega učinkovitega sistema, ki bi preprečil silovit pritisk investitorjev, katerega namen sta rušenje stavbne dediščine in izpis enot iz Registra kulturne dediščine Slovenije. Njeno odstranitev celo omogoča 31. člen *Zakona o varstvu kulturne dediščine!* Zato sta zlasti ogroženi anonimna dediščina v naseljih in stavbna dediščina brez statusa kulturnega spomenika. V delovni skupini smo sklenili, da je za stavbno dediščino treba pripraviti ustrezno metodologijo, s katero bi enote zavarovali pred uničenjem, morda po vzoru *Navodil za določitev in izvedbo izravnalnega ukrepa pri odstranitvi arheoloških ostalin*. Zavzeli smo se tudi za ustanovitev širše komisije, ki bi odločala o upravičenosti izpisov iz registra in rušitvah objektov.

V delovni skupini smo kritično obravnavali problem pomanjkljivih virov financiranja obnove etnološke kulturne dediščine. Ugotovili smo, da v predlogu *Zakona o zagotavljanju sredstev za nekatere nujne programe v kulturi* ni konkretnih ukrepov za izboljšanje varstva profane stavbne (v tem primeru etnološke) dediščine na podeželju z izjemo Muzeja na prostem Rogatec. Finančna postavka Ministrstva za kulturo za dediščino podeželja na ravni države znaša 900.000 € za obdobje štirih let in je mnogo prenizka. Po našem mnenju bi Ministrstvo za kulturo moralo izoblikovati učinkovito strategijo varovanja in sistemskega reševanja financiranja obnove tudi profane stavbne (etnološke) in z njo neločljivo povezane podeželske naselbinske dediščine. Obe sta od vseh kategorij nepremične kulturne dediščine najbolj ogroženi in ju zaskrbljujoče naglo izgubljam.

Na pobudo kolegov Dušana Strgarja in mag. Dušana Štepeca smo podprli ustanovitev mreže regijskih muzejev na prostem kot dodatne, sistemsko urejene možnosti varovanja stavbne dediščine. V poštevh pride v primerih, ko varovanje *in situ* ni več mogoče, predvsem za ogrožene lesene stavbe in druge objekte. Sklenili smo, da vzpostavitev mreže muzejev na prostem načelno podpiramo kljub temu, da država še ni izrabila vseh mehanizmov varovanja *in situ*. Z muzeji na prostem bi morali upravljati muzeji oziroma za to ustanovljene institucije.

NEPREMIČNA KULTURNA DEDIŠČINA MED ODKRITJEM IN POZABO

Poročilo in zaključki VI. simpozija etnologov konservatorjev Slovenije in Hrvaške, Požega, 28.–30. 10. 2015

Šesti simpozij etnologov konservatorjev Slovenije in Hrvaške z naslovom *Etnološka nepremična kulturna dediščina med odkritjem in pozabo* je bil od 28. do 30. oktobra 2015 v Požegi na Hrvaškem. Mednarodni simpozij je združil znanstvenike in konservatorje ne le iz Slovenije in Hrvaške, ampak tudi iz drugih držav v regiji. Na simpoziju je bilo predstavljenih 21 referatov, ki so bili razdeljeni v štiri tematske sklope. Organizatorji simpozija so bili Ministrstvo za kulturo Republike Hrvaške, Hrvaško etnološko društvo, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Novo mesto, ter konservatorski oddelki iz Požege, Slavonskega Broda in Zagreba. V organizacij-

skem odboru so bili Žarko Španiček s Konservatorskega oddelka v Požegi, Željka Perković in Krešimir Mijakovac s Konservatorskega oddelka v Slavonskem Brodu, Ana Mlinar in Zoran Čiča s Konservatorskega oddelka v Zagrebu ter Dušan Štepec in Dušan Strgar iz Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Novo mesto.

Udeležence simpozija so pozdravili Vedran Neferović, župan Občine Požega; v imenu Ministrstva za kulturo Republike Hrvaške Ranka Saračević-Wurth, načelnica Sektorja za varstvo kulturne dediščine, in Tomislav Petrincec, načelnik Sektorja za konservatorske oddelke in inšpekcijo;

* Žarko Španiček, dr. etnologije, vodja Konservatorskega oddelka v Požegi, Trg Matka Peića 3, 34000 Požega; zarko.spanicek@min-kultur.hr. Željka Perković, dipl. inž. arhitekture, vodja Konservatorskega oddelka v Slavonskem Brodu, Ante Starčevića 43, 35000 Slavonski Brod; zeljka.perkovic@min-kulture.hr. Ana Mlinar, etnologinja, konservatorica – višja strokovna svetovalka, Konservatorski oddelek v Zagrebu, Mesnička 49, 10000 Zagreb; ana.mlinar@min-kulture.hr. Krešimir Mijakovac, dipl. zgodovinar in etnolog ter prof. zgodovine, konservatorski sodelavec, Konservatorski oddelek v Slavonskem Brodu, Ante Starčevića 43, 35000 Slavonski Brod; kresimir.mijakovac@min-kulture.hr. Dušan Štepec, mag. etnologije, konservatorski svetovalec, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Novo mesto, Skalickega ulica 1, 8000 Novo mesto; dusan.stepec@zvkd.si. Dušan Strgar, univ. dipl. etnolog, konservatorski svetnik, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Novo mesto, Skalickega ulica 1, 8000 Novo mesto; dusan.strgar@zvkd.si.

Udeleženci simpozija med razpravo.
Foto: Dušan Štepec, Požega, 28. 10. 2015

nazadnje pa še Janez Kromar, direktor Centra za konservatorstvo pri Zavodu za varstvo kulturne dediščine Slovenije. Simpozij ni bil namenjen samo etnologom konservatorjem, pač pa tudi drugim strokovnjakom in vsem zainteresiranim. Po vsakem tematskem sklopu je bila tudi krajša razprava. Ob simpoziju si je bilo mogoče ogledati tudi razstavo Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, ki je bila odprta 28. oktobra 2015 v Stari svilarni v Konservatorskem oddelku v Požegi.

Glavnino dela slovenske in hrvaške spomeniškovarstvene službe ob dnevnem sodelovanju z lastniki in vsemi zainteresiranimi, ki jim ni vseeno za dediščino, predstavljajo strokovne in upravne naloge varstva nepremične, premične in nesnovne dediščine. Službi posebno pozornost posvečata tudi predstavljanju dela v medijih ter pripravi različnih posvetov, razstav in predavanj, kjer se predstavljajo spomeniškovarstvena dela na dediščini – tako kot na simpoziju etnologov konservatorjev.

Teoretični in družbeni kontekst konservatorskega dela

Teoretični in družbeni kontekst konservatorskega dela je bil naslov prvega tematskega sklopa, ki sta ga moderirala Ana Mlinar in Dušan Štepec.

Žarko Španiček s Konservatorskega oddelka v Požegi je v uvodnem predavanju *Tradicijska graditeljska baština između otkrića i zaborava (Tradicionalna stavbna dediščina med odkritjem in pozabo)* podal kratek pregled na širši in zgodovinski kontekst te teme, saj uveljavljanje tradicionalnega stavbarstva začenja z delom Ise Kršnjavega, Društva za umetnost in umetnostno obrt iz Zagreba ter Društva inženirjev in arhitektov iz Zagreba. Dejavnosti Seljačke sloge, prosvetne in kulturne organizacije Hrvatske kmečke stranke med obema svetovnjima vojnima, so tudi z organiziranjem folklornih festivalov znova obudile zanimanje za tradicionalno dediščino, predvsem za naro-

Ogled vinogradniškega območja Brodskega Stupnika pri družini Zmaić.
Foto: Arhiv Konservatorskega oddelka v Slavonskem Brodu, 30. 10. 2015.

dno nošo in folklorno ustvarjalnost. Z dediščino ljudskega stavbarstva se konservatorska služba bolj sistematično ukvarja od 70. let 20. stoletja dalje. S pojavom ruralnega turizma pa je zanimanje za tradicionalno stavbno in gastronomsko dediščino spet začelo naraščati.

Vito Hazler z Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo ljubljanske Filozofske fakultete je v predavanju *Interdisciplinarni vidiki varstva kulturne dediščine in pomen meril za prepoznavanje, vrednotenje in oblikovanje strategije varstva* poudaril, da danes premalo sodelujemo v projektih, v katerih bi bili posledično bolj izraženi temeljni varstveni vidiki posameznih disciplin. Po njegovem so tradicionalna merila, kot so izvirnost, redkost, ohranjenost, starost in ogroženost, zgolj operativna. Za osnovno vrednotenje je treba razviti in uporabljati metodološko ustreznejše modele vrednotenja. Prepričan je, da bo šele z metodološko razvitimi modeli uporabe meril in vrednotenja mogoče vzpostaviti kakovostno in uspešno strategijo varstva.

Estela Radonjić Živkov z Republiškega zavoda za varstvo kulturnih spomenikov iz Beograda je v temi *Interpretacija narodnog graditeljstva u svrsi revitalizacije (Interpretacija narodnega stavbarstva z namenom revitalizacije)* predstavila primer obnove in revitalizacije *suvare* (mliha na konjski pogon). Konservatorska služba skuša najti ustrezen varstveni model ohranjanja ruralnega stavbarstva, medtem ko je na terenu vse več gradenj novih »etno-celot« ali objektov, ki spominjajo na tradicionalno stavbarstvo, a v bistvu niso avtentična dediščina. Za pravilno interpretacijo in revitalizacijo stavb je nujno odkrivanje potreb prebivalstva, ki živi v zavarovanih stavbah. Stroka mora v korist dediščine pametno nadzorovati in upravljati želje trga. Sanja Lončar-Vicković in Dina Stober z Gradbene fakultete Univerze v Osijeku sta v predavanju *Tradicijska kuća Slavonije i Baranje – priručnik za obnovo (Tradicionalna hiša Slavonije in Baranje – priručnik za obnovo)*

predstavili raziskavo ruralne stavbne dediščine na območju Slavonije in Baranje. Izpostavili sta nekatere značilnosti stare tradicionalne gradnje, ki bi bile danes lahko še vedno aktualne, kot je na primer tehnika gradnje iz gline. Podali sta smernice o pomenu raziskovanja in dokumentiranja ter o rabi nedestruktivnih raziskovalnih metod. Govorili sta o spoštovanju skladnosti in celovitosti tradicionalnega stavbarstva, o njegovih materialnih in nesnovnih vidikih, o izobraževanju o tradicionalnih znanjih in veščinah ter predstavili predloge obnov v poplavljenih območjih.

Prepoznavanje, vrednotenje in dokumentiranje dediščine – osnova za obnovo in ohranjanje

Drugi tematski sklop Prepoznavanje, vrednotenje in dokumentiranje dediščine – osnova za obnovo in ohranjanje sta moderirala Eda Belingar in Žarko Španiček.

Krešimir Mijakovac s Konservatorskega oddelka v Slavonskem Brodu je v uvodnem predavanju *Sustavno dokumentiranje tradicijskog graditeljstva Brodsko-posavske županije (Sistematično dokumentiranje tradicionalnega stavbarstva v Brodsko-posavski županiji)* podal pregled sistematičnega evidentiranja in dokumentiranja ruralne stavbne dediščine na območju Konservatorskega oddelka v Slavonskem Brodu od leta 2007 ter povzel svoje dosedanje delo. Na podlagi evidence in izdelave kataloga želijo ustvariti možnosti za podrobnejše dokumentiranje in za pravno varstvo posameznih primerov tradicionalnega stavbarstva.

Ana Šimunić s Konservatorskega oddelka v Slavonskem Brodu je v predavanju *Prilog poznavanju narodnog graditeljstva – primjer Brodskog Varoša (Prispevek k poznavanju narodnega stavbarstva – primer Brodskega Varoša)* na podlagi zapisa Luke Lukića iz leta 1898 o naselju Varoš (današnji Brodski Varoš) predstavila analizo ohranjenosti takratnih arhitekturnih in stavbnih elementov. Prikazala je, kako so tradicionalni stavbni elementi z začetka 20. stoletja preživeli do današnjih dni, in opozorila, da je predstavljene stavbe treba sanirati in obnoviti.

Jerneja Ferlež iz Univerzitetne knjižnice Maribor je v prispevku *Etnologova točka opazovanja hiš v urbanem okolju* predstavila raziskovalno metodologijo, s katero je preučevala bivalno kulturo v Mariboru v 19. in 20. stoletju. Svoj pristop je razložila s konkretnimi primeri in spremembami skozi čas. Izpostavila je najpomembnejše možnosti uveljavljanja etnološko-konservatorskega vidika pri preučevanju stavbne dediščine v urbanem okolju.

Eda Benčić Mohar z Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Piran, je pripravila predavanje *Problematika varovanja kulturne dediščine v slovenskem obalnem zaledju*, v katerem se je posvetila nepremični kulturni dediščini v slovenskem obalnem ruralnem zaledju. Opozorila je na funkcioniranje sistema, se osredotočila na etnološko dediščino in kulturno krajino ter poudarila, kako

pomembno je, da država razume vrednosti kulturne dediščine in možnosti, ki jih ta ustvarja, predvsem za turizem.

Zakonodaja, družbene spremembe in memorialna dediščina

Zakonodaja, družbene spremembe in memorialna dediščina je bil naslov tretjega tematskega sklopa, ki sta ga moderirala Željka Perković in Vito Hazler.

Judita Podgornik Zaletelj z Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Novo mesto, je v prispevku *Memorialna dediščina med družbenimi spremembami in stroko* s konkretnimi primeri prikazala heterogenost odnosa slovenske družbe do memorialnih spomenikov od prve svetovne vojne do osamosvojitve Slovenije leta 1991 oziroma njihovo vrednotenje v obravnavanem času v družbi in stroki.

Dušan Štepec z Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Novo mesto, je v predavanju *Izzivi varstva kočevske dediščine – konservatorski vidik* predstavil zgodovino kočevskih Nemcev, ki so se iz gospodarskih razlogov na območje Kočevske naselili v 14. stoletju. Majhno število Kočevarjev, ki je še ostalo pri nas, je danes narodna skupnost brez manjšinskih pravic. Avtor je izpostavil nekatere pomembne konservatorske izzive varstva ostankov njihove materialne dediščine.

Viktorija Momeva Altiparmakovska je kot predstavnica Makedonije iz Nacionalne ustanove – Zavoda za zaščita na spomenicite na kulturata i Muzeja Bitola v referatu *Sanaciono-konzervatorski raboti vrz kulata na Jordan Piperkata vo selo Brezovo, R. Makedonija (Sanacijsko-konzervatorska dela na stavbi Jordana Piperkata v vasi Brezovo, Republika Makedonija)* predstavila rezultate konservatorskega projekta obnove kule – utrdbene zgradbe Jordana Piperka, herojske osebnosti iz ilindenskega obdobja. Po njenem mnenju ima arhitekturno-ruralna dediščina isto vrednost kot memorialna. Zato so pomembne možnosti njene rabe za izobraževalne namene, za dvigovanje zavesti in tudi za lokalni gospodarski razvoj.

Obnova in ohranjanje tradicionalne dediščine – od konservatorske podlage do predstavitve

Prvi del zadnjega tematskega sklopa Obnova in ohranjanje tradicionalne dediščine – od konservatorske podlage do predstavitve sta moderirala Ana Šimunić in Dušan Strgar. Suzana Vešligaj z Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Maribor, je v prispevku *Reševanje in ohranitev stavbne dediščine v luči evropskih razpisov programa razvoja podeželja 2007–2013* podala pregled več deset projektov obnove kulturnih spomenikov na mariborskem območju. Predstavila je sistem uspešnega sofinanciranja in vodenja projekta. Ob tem je izpostavila tudi dobro timsko delo konservatorja, izvajalcev in lastnikov.

Karolina Lukač z Muzeja Brodskog Posavlja v Slavon-skem Brodu je v predavanju *Ižimača, gospodarski objekt tradicijske arhitekture i folklorna manifestacija (Ižimača, gospodarska stavba tradicionalne arhitekture in folklorna manifestacija)* predstavila *ižimačo* v vasi Beravci. To so naprave za iztiskanje jabolčnega soka. Uporabljali so jih do srede 20. stoletja v vaseh vzhodnega dela brodskega Posavlja. V vasi enkrat letno ob folklornem festivalu pripravijo predstavitev gospodarskih objektov in prikaz delovanja *ižimače*.

Eda Belingar z Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Nova Gorica, je v predavanju *Pozabljeni in zopet odkriti suhi zid na Krasu* spomnila na kamnite zgradbe oziroma na suhi zid, kjer se zid smiselno sestavlja brez veziva. Na takšen način so najbolj pogosto ograjevali njive in pašnike. Njena vloga v projektu Living Landscape je bila raziskati značilnosti gradnje suhega zidu na Krasu z namenom ozavestiti javnost o tej kulturni dediščini.

Damjana Pediček Terseglav z Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Ljubljana, je pod naslovom *Poplavna obnova spomeniško zaščitenega naselja Železniki* predstavila obnovo, ki jo je financiralo Ministrstvo za okolje in prostor. Po poplavah je bila predvidena obnova 80 stavb. Konservatorsko-restavratorska obnova je bil opravljena na 66 stavbah. Na 14 stavbah obnova ni bila realizirana, na 10 stavbah pa so obnovo izvedli lastniki sami.

Andrejka Ščukovt z Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Nova Gorica, je v prispevku *Zgodba o Nježni hiši in Pepi Nježni z Jevščka na Kobariškem* prikazala obnovo stare in nevzdrževane hiše, ki je bila v končni fazi rekonstruirana po natančnih arhitektonskih posnetkih obstoječega stanja. Avtoričin prispevek je predstavil kolega Dušan Štepec.

Drugi del zadnjega tematskega sklopa *Obnova in ohranjanje tradicionalne dediščine* – od konservatorske podlage do predavitve sta moderirala Suzana Vešligaj in Krešimir Mijakovac.

Zoran Čiča s Konservatorskega oddelka v Zagrebu je v prispevku *Obnova i revitalizacija nematerijalne, nepokretne i industrijske baštine u Rudama kod Samobora (Obnova in revitalizacija nesnovne, nepremične in industrijske dediščine v Rudah pri Samoboru)* predstavil primer sinergije, kako lokalna skupnost, konservatorska služba in lokalna samouprava lahko ohranijo in obnovijo lastno dediščino (vpis piškotov rudarska greblica na seznam zaščitenih nesnovnih kulturnih dediščin, obnova rudnika sv. Barbare in obnova Pukšarevega mlina). Avtorjev prispevek je predstavila kolegica Ana Mlinar.

Željka Perković s Konservatorskega oddelka v Slavon-skem Brodu je v predavanju *Lovčić i Glogovica – stanje i obnova arhitekture i krajobraza (Lovčić in Glogovica – stanje in obnova arhitekture in krajine)* govorila o dveh

naseljih, ohranjenih v obliki slavonske vasi. Posebej pomembni sta cerkvi/kapeli sv. Martina na pokopališču v Lovčiču in sv. Stjepana v Glogovici, zavarovani kot kulturna spomenika najvišjega nacionalnega pomena. Kot je opozorila, je pri načrtovanju obnove treba biti pozoren na varovanje krajine, rastlinskih in živalskih vrst ter zemljišča kot elementa in priče tradicionalne obdelave tal, k revitalizaciji pa je treba pristopiti interdisciplinarno.

Dušan Strgar z Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Novo mesto, je v predavitvi *Zagraški log v občini Škocjan* govoril o smernicah, interdisciplinarnem pristopu, procesu obnove in stanju stavb. Obnovljena domačija bi morala kot muzej na prostem postati točka druženja domačinov in obiskovalcev, točka razumevanja naravnih in kulturnih vrednot oziroma točka percepcije in rabe inovativnih potencialov dediščine za trajnostni razvoj.

Branka Križanić s Konservatorskega oddelka v Karlovcu je v predavitvi *Početak revitalizacije naselja Orljak obnovo okučnice Capan (Začetek revitalizacije naselja Orljak z obnovo ohišnice Capan)* prikazala postopke valorizacije, smernice in rekonstrukcijo edine posamezno zavarovane in obnovljene ohišnice »in situ« na območju Karlovške županije. Predstavila je tudi možne probleme ob nadaljevanju revitalizacije in aktivnejši vključitvi v kulturni turizem občine Tounj in županije. Avtoričin prispevek je predstavila kolegica Ana Mlinar.

Ana Mlinar s Konservatorskega oddelka v Zagrebu je v predavanju *Obnova kulturne baštine kao pokretač revitalizacije naselja na primjeru Letovanića (Obnova kulturne dediščine kot začetek revitalizacije naselja na primeru Letovanića)* predstavila naselje z ohranjenimi kulturnimi spomeniki, etnografsko zbirko, leseno kapelo, domačijami in nadstropno stavbo iz leta 1763. Vse stavbe so opremljene s tradicionalno notranjo opremo in odprte za javnost. Prebivalci se upirajo depopulaciji in odmiranju naselja z iskanjem lastne identitete, z obnovo in predavitvijo dediščine (folklorni festival, stari športi ...) oziroma s promoviranjem svojega domačega kraja. Prispevek kolegice Ane Mlinar je bil zadnji v plenarnem delu simpozija.

Strokovno ekskurzijo, ki je bila zadnji dan posveta, je pripravil Konservatorski oddelek v Slavon-skem Brodu. V naselju Lovčić smo si ogledali kapelo s freskami in vaško jedro, potem pa še domoznansko zbirko v naselju Stari Slatinik. Na koncu so organizatorji pripravili še ogled baročne fortifikacije oziroma brodske trdnjave in vodstvo po zbirki tamburic s pregledom razvoja tega tradicionalnega glasbila.

Simpozij se je končal v pozitivnem ozračju, z zahvalo vsem udeležencem in z mislimi na novi posvet.

Zaključki

1. Etnološka dediščina skupaj z memorialno dediščino predstavlja najbolj ogrožen del kulturne dediščine.

Zato je treba v obeh državah redefinirati in dopolniti *Strategijo varstva, ohranjanja in trajnostne gospodarske rabe kulturne dediščine Republike Hrvaške in Strategijo za varstvo kulturne dediščine in naravnih vrednot v Republiki Sloveniji*. Odgovorni resorji bi morali upoštevati vrednosti in potenciale dediščine in težiti k izboljšanju obstoječega stanja oziroma okrepiti financiranje in kadre na področju dediščine (več sredstev za tradicionalno in memorialno dediščino, zaposliti več etnologov konservatorjev, nujnost interdisciplinarnega dela – sodelovanja strok znotraj službe in drugih strok izven službe).

2. Standardizirati je treba kriterije vrednotenja, izbora, metod varstva in financiranja obnov etnološke dediščine, da bodo dovolj natančni in se bo lahko preprečilo samovoljnost in izgubljanje v postopkih, hkrati pa morajo biti še vedno dovolj splošni, da bodo omogočili ustvarjalen pristop in prilagoditev specifičnim okoliščinam. Nujno je, da se spomeniškovarstvena služba čim bolj aktivno in premišljeno vključi tudi v iskanje načinov predstavitve, tako da revitalizacija kulturne dediščine postane integralni del skupnosti.
3. Z namenom varstva stavbne dediščine spremeniti oziroma dopolniti pravno zakonodajo po vrstah najbolj ogrožene dediščine stanovanjskih in gospodarskih stavb, zbirk (suhozidne stavbe, lesene hiše iz desk, tehnične naprave, vodni mlini ...) oziroma po starostnem kriteriju (vse zgradbe, starejše od 70 let, bi bilo na primer treba zajeti z določenim režimom varstva).
4. (Re)valorizirati in okrepiti specifični obliki varstva, kot sta muzej na prostem in eko muzej, ki sta edini sprejemljivi obliki predstavljanja kulturne dediščine. T. i. »etno vasi«, »eko-etno muzeji« in podobni niso alternativa resnični predstavitvi dediščini, čeprav se, na žalost, pojavljajo v turistični sferi in zasebnem podjetništvu ter jih pogosto financirajo in promovirajo tudi državna uprava, lokalna samouprava in javne ustanove. To vodi k negativnim posledicam za etnološko dediščino in njeno percepcijo v javnosti, hkrati pa napačno izobražuje obiskovalce dediščine.
5. Ugotavljamo, da metodologija varstva naravnih vrednot in kulturne dediščine v večjih varovanih območjih (kot so na primer parki in kulturna krajina) ni poenotena. Zaradi neusklajenega delovanja ene in druge službe je varovanje neučinkovito. Zavzemamo se, da se na večjih varovanih območjih vzpostavi enotna metodologija varstvenega dela.

6. Oblikovanje novih projektov, ki bi temeljili na tradicionalnem stavbarstvu je stara ideja, ki še ni zaživela in jo je treba z različnimi ukrepi načrtno spodbujati (s prostorskim načrtovanjem, sistemi varovanja ruralnih celot in drugimi možnostmi). Tradicionalno stavbarstvo je razvilo zelo aktualni vrednoti: ekološko trajnost in energetska učinkovitost, zato je moderno in ne zastarelo. Zaradi kvalitet, ki jih vsebuje celokupna kulturna dediščina, vključno s kulturno krajino in naravnimi znamenitostmi, se od odgovornih uprav za prostorsko načrtovanje, gradnjo in varstvo okolja pričakuje upoštevanje teh vrednot. Poudarjamo, da je zavest o teh vrednotah opredeljena in deklarativno prisotna v vseh področnih dokumentih, v praksi pa se ne izvaja. Zato bi odgovorni resorji morali razumeti vrednosti in potenciale dediščine ter stremeti k izboljšanju obstoječega stanja.

7. V kulturnem turizmu prihaja do negativne rabe oziroma izkoriščanja dediščine (posebej se to kaže v poimenovanjih etno vas, etno hiša, eko-etno muzej, etno kulinarika, etno zbirka in podobno). Izvajajo se stereotipni in amaterski postopki, delno zaradi neznanja, večkrat pa zaradi globalizacijskih procesov in tržnega pristopa. Vsekakor bi kulturni turizem moral še posebej skrbeti za kulturno dediščino, ne samo za njeno izkoriščanje, ampak tudi za njeno obnovo in promocijo, saj je kulturna dediščina temelj in opora njegovega programa in dejavnosti. Zato je nujno sodelovanje konservatorjev in strokovnjakov za turizem.

Kulturni turizem mora skrbeti za kakovostno interpretacijo, ki se bo realizirala v sodelovanju z Ministrstvom za kulturo in spomeniškovarstveno službo ter ob upoštevanju zahtev načrta upravljanja in načel participativnega načrtovanja.

8. Dosedanji simpoziji etnologov konservatorjev potrjujejo, da je permanentno in periodično izobraževanje konservatorjev, izvajalcev del, lokalne samouprave, drugih strokovnjakov in javnosti nujno. Zato je treba pripravljati strokovne posvete, okrogle mize, javne tribune, predstavitve in različne delavnice, uporabljati sredstva obveščanja in najti še druge načine izobraževanja. To bi morala biti tudi ena od prioritiet v organizaciji dela konservatorske službe.

Zato je treba nadaljevati z delom in po možnosti tudi okrepiti sodelovanje s kolegi iz sosednjih in drugih držav in iz regije, saj simpozij etnologov konservatorjev predstavlja izjemno pomemben strokovni posvet, mesto izmenjave izkušenj in vzajemne profesionalne spodbude.